

Bijzondere archeologische ontdekkingen op het Laarveld te Weert

Inleiding

Sinds november 2019 verricht een team van archeologen van VUHbs uit Amsterdam een archeologische opgraving aan de Laarderweg/hoek Ringbaan Noord. Aanleiding voor het onderzoek zijn de voorbereidende werkzaamheden voor woningbouw fase 3 van Laarveld. Dit voorjaar zal de gemeente Weert starten met het bouwrijp maken van het woongebied. Maar de gemeente wilde eerst dat de archeologische resten in de bodem zouden worden opgegraven en gedocumenteerd. Deze bevinden zich op minder dan een meter diepte onder het maaiveld.

Als de archeologen eind februari de laatste opgravingsputten hebben dichtgemaakt, is bijna vijf hectare van het plangebied opgegraven. Aanzienlijk meer dan op basis van een proefsleuvenonderzoek uit 2006 kon worden ingeschat. Bovendien blijken de middeleeuwse sporen en vondsten die zijn aangetroffen veel bijzonderder dan op basis van de proefsleuven kon worden aangenomen.

Omgeving rijk aan archeologie

Dat het akkergebied ten noorden van de Ringbaan Noord rijk is aan archeologie, is de afgelopen twintig jaar wel gebleken uit de vele opgravingen in de woonwijk Molenakker, toekomstig bedrijventerrein Kampershoek en op andere delen van de akkers van Laarveld.

Werden aanvankelijk vooral veel nederzettingen en grafvelden uit de IJzertijd en de Romeinse tijd opgegraven, de laatste vijf jaar komt bij de opgravingen de middeleeuwse bewoning van Weert steeds nadrukkelijker in beeld. Niet alleen worden de op het oog 'eenvoudige' boerderijen en plattelandswegen uit grofweg 1000 tot 1300 opgegraven, maar ook de 'rijkere' bijzondere woonplaatsen van de lokale -mogelijk zelfs regionale- adel. Zo kwamen afgelopen zomer tijdens een opgraving op Kampershoek nabij de Sint Sebastiaanskapelstraat, de paalsporen van een uitzonderlijk grote boerderij tevoorschijn uit de dertiende eeuw. Mogelijk was dit zelfs een hoeve in bezit van de Heren van Horne.

Vroege adellijke hoeven?

Nu het grootste deel van het gebied is opgegraven, lijkt ook op Laarveld sprake van een bijzondere woonplaats van een lokale elite. In het oog springt een met een ringvormige greppel omgeven boerderijerf met sporen van hoofdgebouwen, schuren, stallen en een waterput (figuur 2-A en 3-A). Het erf meet ongeveer 60 meter in doorsnee. De grote houten boerderijen en bijgebouwen hadden vlechtwerkwanden van twijgen die met leem waren besmeerd. De daken waren gedekt met stro en/of riet (figuur 7). De boerderijen hadden een gemiddelde levensduur van ca. 25 -30 jaar. Doorgaans werd een boeren erf van een nieuwe generatie boeren op een andere plek gebouwd en werd het oude erf opgegeven. Maar niet in dit geval. De archeologen hebben vastgesteld dat de gebouwen twee tot drie keer op dezelfde plek zijn herbouwd. Het lijkt er dus op dat deze plek door minstens drie generaties van eenzelfde (boeren)geslacht werd bewoond. De eerste boerderij moet ergens rond het jaar 1025/1050 zijn gebouwd. Het boerenbedrijf heeft op deze plek vervolgens misschien wel vijfenzeventig tot honderd jaar standgehouden.

Dit gegeven is bijzonder en vertelt ons iets over grondbezit in die tijd: Gronden waren vooral in handen van lokale of regionale adel en 'vrije' boeren. Mogelijk vertegenwoordigden zij een grootgrondbezitter, zoals een kloosterorde of hoge adellijke landheer (misschien zelfs wel de keizer). De lokale vertegenwoordigers initieerden nieuwe ontginningen, inden belastingen voor de heer en zetten de ondergeschikte horige boeren aan het werk. Wat precies de maatschappelijke positie was van 'onze' boeren op het erf te Laarveld, valt niet te zeggen. Maar de lange gebruiksduur van het erf gedurende meerdere generaties doet vermoeden dat dit een woonplaats was van zo'n lokale 'elite'. Dit blijkt temeer uit de relatieve rijkdom aan vondsten, waarover hieronder meer.

Het is goed mogelijk dat het noordelijker gelegen erf (figuur 2-B en 3-B), ditmaal omgeven door een rechthoekige greppel, de opvolger is geweest van het eerste erf, maar dat vraagt nog om verder onderzoek. Het dateert waarschijnlijk uit de late twaalfde of dertiende eeuw. Beide erven lagen aan een oude weg. Hiervan zijn de in het zand ingesneden karrenwiel-sporen nog goed te herkennen. De middeleeuwse weg bestond als akkerpad zelfs nog in de twintigste eeuw.

Vondsten

De vondsten die op het omgreppelde erf zijn aangetroffen zijn ook opmerkelijk. De belangrijkste vondstcategorie betreft het gebruiks aardewerk. Fragmenten van kookpotten, voorraadpotten en waterkruiken zijn in aanzienlijke hoeveelheden aangetroffen. Er zijn ook fragmenten gevonden van miniatuurpotjes en drinkkannen die veel minder vaak voorkomen. In de paalkuilen vonden de archeologen soms aardewerken spinstentjes. Met behulp van een stokje waaraan als gewicht een spinstentje was bevestigd, werd zo van schapenwol draad gesponnen. Dat deed men al op deze wijze sinds de prehistorie, totdat het spinnenwiel zijn intrede doet. Andere vondsten zijn metalen kledingspelden, een ijzeren sleutel waarmee waarschijnlijk een kist op slot kon worden gedaan, slijpstenen en een glazen strijkglas. Dit laatste object kan gezien worden als de voorloper van het huidige strijkijzer. Op het voornoemde erf zijn drie zeldzame zilveren munten gevonden van keizer Hendrik II (1014-1024) (figuur 4). Ze zaten oorspronkelijk vermoedelijk in een leren beurs of houten bakje, toen ze -al dan niet opzettelijk- in de grond werden achtergelaten. Daarvan is echter niets teruggevonden. Munten zijn in deze periode (rond 1000) een zeldzaamheid, omdat van een geldeconomie toen nog nauwelijks sprake was. Het bezit van deze munten getuigt van een hoge welstand van de bewoners van het erf.

Topvondst

De absolute topvondst van de opgraving vormen vijf stukken van een ijzeren zwaard. Deze lagen op de bodem van een waterput, een zogenaamde boomstamp. De zwaardfragmenten zijn passende stukken van het zwaardblad en hebben een totale lengte van 35 cm. Uit de röntgenopnames blijkt dat het blad is gedamascéerd, een smeedtechniek die ervoor zorgt dat het zwaard minder snel breekt en bovendien een mooi decoratief patroon op het blad geeft. Het zwaard moet tussen de 85 cm en 100 cm lang zijn geweest en woog ongeveer 1,5 kg. Het wordt op basis van het type gedateerd tussen 950 en 1100 na Chr. Een vergelijkbaar zwaard, maar dan compleet, bevindt zich in Museum het Valkhof te Nijmegen (figuur 10 a-c).

Zwaarden uit deze periode en bovendien uit een archeologisch spoor zijn buitengewoon zeldzaam, zeker in Nederland. In noordwest Europa worden ze wel eens gevonden bij baggerwerkzaamheden in rivieren. Maar nooit is daarbij bekend uit welke laag of context ze zijn opgebaggerd. Voor het Weertse zwaard is de context wel bekend, immers op de bodem van een goed te dateren waterput. Het is zeer waarschijnlijk dat het zwaarddeel bewust in de put is geworpen. Niet als een heel zwaard overigens. Anders hadden we die wel teruggevonden. Naar de reden voor het deponeren van een deel van een zwaard kunnen we slechts gissen, maar archeologen denken dan graag in termen van bewuste rituele handelingen. Het is dus opzettelijk in de put gegooid.

Laat het zwaard nu net gevonden te zijn door een jonge archeoloog, Jasper, die niet lang geleden zijn eindschrijft heeft geschreven over dergelijke zwaarden en er bijna alles vanaf weet...

Ijzerbewerking

Aan de kant van de Laarderweg zijn ook enkele erven uit de Volle Middeleeuwen opgegraven. Aangezien hier veel ijzerslakken zijn aangetroffen, wordt verondersteld dat op het erf ijzer werd bewerkt tot gebruiksvoorwerpen. Er kan dus een smidse hebben gestaan, maar deze is in de wirwar van sporen nog niet herkend (figuur 2-C). Het ijzererts is mogelijk in de omgeving gewonnen. Resten van smeltoventjes zijn niet teruggevonden. Of de bewoners en bewerkers van

het ijzer qua positie ondergeschikt waren aan de bewoners van de omgreppelde hoeve, valt nu niet te zeggen, maar het is een intrigerende gedachte.

Overige archeologische sporen en vondsten

Niet alleen uit de Volle Middeleeuwen (1000 – 1300) zijn sporen van bewoning teruggevonden: In een strook langs de Laarderweg zijn ook boerenerven uit de Vroege Middeleeuwen aangetroffen (figuur 2-D). Deze stammen waarschijnlijk uit de periode tussen ca 700 en 900 na Christus. Het geeft aan dat op Laarveld opnieuw volop werd ontgonnen en geakkerd, na enkele honderden jaren van stilte in het gebied sinds de Romeinse tijd.

IJzertijdputten

Tot slot zijn verspreid over het hele opgravingsgebied sporen en vondsten tevoorschijn gekomen uit de IJzertijd. We spreken dan van de periode tussen ca. 800 voor Christus tot aan het begin van onze jaartelling, als de Romeinse periode begint. Vooral paalkuilen van kleine gebouwtjes zijn gedocumenteerd en grote kuilen waarvan de functie (nog) niet bekend is. De paalsporen van de boerderijen uit de IJzertijd treffen we slechts zelden aan in de regio Weert. Dat heeft te maken met de ondiepe fundering van die huizen, waarvan we door latere ontginnings- en ploegactiviteiten de paalsporen nu kwijt zijn en alleen de diepere sporen terugvinden.

Bijzondere sporen uit IJzertijd op Laarveld zijn enkele waterputten die in een toenmalige natte laagte zijn ingegraven (figuur 2-E en 9 a-b). Het oude hout van planken en balken is onder het grondwaterniveau goed bewaard gebleven. Veel van het hout van de waterputten blijkt eerder al te zijn gebruikt voor de constructie van gebouwen en dergelijke.

Na afsluiting van de opgraving verhuizen de vele vondsten, grondmonsters en gigabites aan tekeningen, spoorgegevens en foto's naar de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hier gaan archeologen en specialisten van VUHbs de komende twee jaar aan de slag met een analyse van de vondsten, sporen, ecologische monsters, enzovoorts. Na ongeveer twee jaar kunnen we de bevindingen van het onderzoek nalezen in een dik rapport over de opgravingen.

Alle vondsten zijn formeel eigendom van de provincie Limburg en worden, samen met de documentatie, opgeslagen in het provinciaal depot in het complex 'De Vondst' te Heerlen.

Mooie of bijzondere vondsten kunnen altijd in bruikleen worden gegeven aan de gemeente Weert als ze deze willen tentoonstellen.

Opdrachtgever:	gemeente Weert
Uitvoering opgraving:	VUHbs, Amsterdam
Projectbegeleiding en tekst:	Fokko Kortlang (ArchAeO BV, Eindhoven)
Met bijdragen van:	Jan van Renswoude (projectleider VUHbs); Martijn Bink (projectcoördinator VUHbs); Jasper Boelsma (VUHbs, zwaard)
Email:	advies@archaeo.nl

Figuur 1. Weert Laarveld. Luchtfoto van het opgravingsgebied aan de Laarderweg (dec 2019) Foto: Ferry Nijssen (SEP productions, Weert)

Figuur 2. Weert Laarveld. Overzicht van de opgravingen met alle archeologische sporen (voorlopige stand eind januari 2020) Tekening VUHbs

Figuur 3. Weert Laarveld. Close-up van de omgreppelde erven A en B (voorlopige stand eind januari 2020) Tekening VUHbs

Figuur 4. Twee van de drie zilveren munten (voor- en keerzijde) na reiniging. Ze zijn van vermoedelijk uit de periode van de Rooms-Duitse keizer Hendrik II (regeerperiode 1014 – 1024). De munten zijn gevonden ter hoogte van een boerderij op het omgreppelde erf. De munten hebben een diameter van ca 2 cm (foto's VUHbs)

Figuur 5. Foto van een archeologische werkput met de paalsporen van een middeleeuwse boerderij. De gekromde (opgevulde) greppels aan weerszijden van de boerderijplattegrond vormden de drupgoten van het dak (zie ook figuur 2 erf B en figuur 7). Foto: ArchAeO

Figuur 6. Foto van archeologische werkput (transect) met op de voorgrond een deel van de greppel rondom het 'adellijke' erf. Op de achtergrond, waar de archeologen staan, ligt de middeleeuwse weg. Foto: VUHbs.

Figuur 7. Een boerenerf uit de Volle Middeleeuwen met op de voorgrond de aanleg van een boomstamput. (tekening Paul Becx, Mierlo © Paul Becx en ArchAeO)

Figuur 8 a en b. Weert-Laarveld: Een boomstamput van eikenhout is op een diepte van ca 5 meter onder maaiveld goed bewaard gebleven. De uitgeholde boomstam wordt met een kraan vervoerd. Foto's: VUHbs

Figuur 9 a en b. Weert-Laarveld, Op de hoek van de Laarderweg zijn in een natuurlijke laagte twee waterputten gevonden uit de Vroege of midden IJzertijd, tussen ca 800 en 400 voor Christus. De houten palen, planken en balken van de putten zijn vaak hergebruikt hout van onder meer gesloopte gebouwen. Foto's: VUHbs

Figuur 10 a-c. Weert-Laarveld. Onderuit en waterput kwamen vijf stukken van een gedamasceerd zwaardblad. De archeologische vondst van een dergelijk zwaard in een nederzetting uit de Volle Middeleeuwen is uniek in Nederland. Foto's VUHbs

Figuur 1. Weert Laarveld. Luchtfoto van het opgravingsgebied aan de Laarderweg (dec 2019) Foto: Ferry Nijssen SEP productions, Weert)

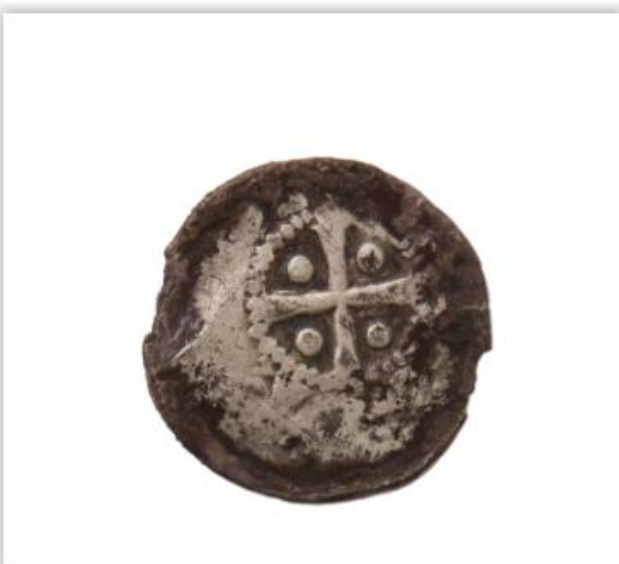
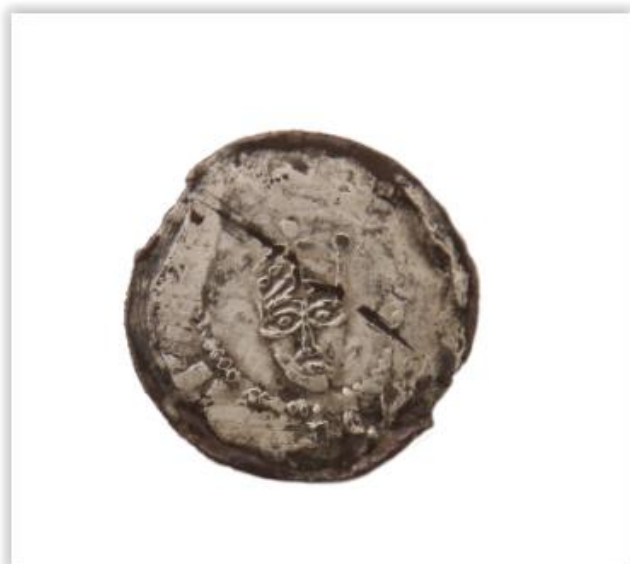
Figuur 2. Weert Laarveld. Overzicht van de opgravingen met alle archeologische sporen (voorlopige stand eind januari 2020) Tekening VUHbs

Figuur 3. Weert Laarveld. Close-up van de omgreppelde erven A en B (voorlopige stand eind januari 2020) Tekening VUHbs

Figuur 4. Twee van de drie zilveren munten (voor- en keerzijde) na reiniging. Ze zijn van vermoedelijk uit de periode van de Rooms-Duitse keizer Hendrik II (regeerperiode 1014 – 1024). De munten zijn gevonden ter hoogte van een boerderij op het omgreppelde erf. De munten hebben een diameter van ca 2 cm. (foto's VUHbs)

Figuur 5. Foto van archeologische werkput (transect) met de paalsporen van een middeleeuwse boerderij. De gekromde (opgevulde) greppels aan weerszijden van de boerderijplattegrond vormden de druggoten van het dak (zie ook figuur 2 erf B en figuur 7). Foto: ArchAeO

Figuur 6. Foto van archeologische werkput (transect) met op de voorgrond een deel van de greppel rondom het 'adellijke' erf. Op de achtergrond, waar de archeologen staan, ligt de middeleeuwse weg. Foto: VUHbs.

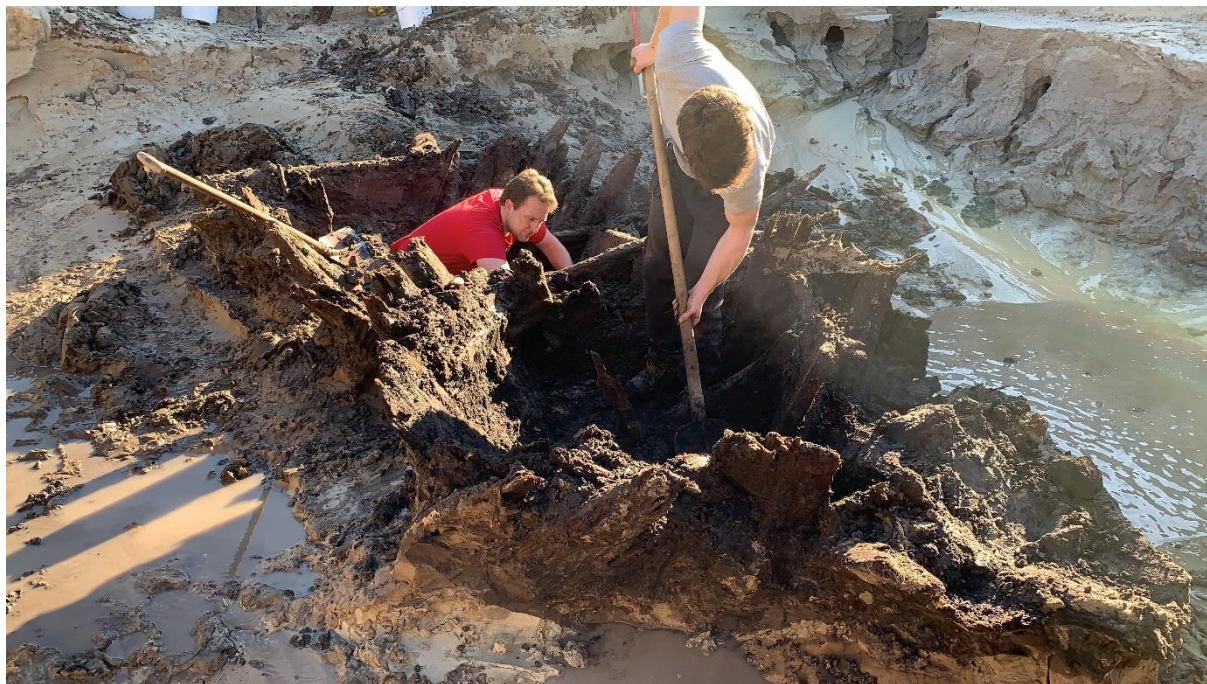
Figuur 7. Een boerenerf uit de Volle Middeleeuwen met op de voorgrond de aanleg van een boomstamput. (tekening Paul Becx, Mierlo © Paul Becx en ArchAeO)

Figuur 8 a en b. Weert-Laarveld: Een boomstamput van eikenhout is op een diepte van ca 5 meter onder maaiveld goed bewaard gebleven. De uitgeholde boomstam wordt met een kraan vervoerd.
Foto's: VUHbs

Figuur 9 a en b. Weert-Laarveld, Op de hoek van de Laarderweg zijn in een natuurlijke laagte twee waterputten gevonden uit de Vroege of midden IJzertijd, tussen ca 800 en 400 voor Christus. De houten palen, planken en balken van de putten zijn vaak hergebruikt hout van onder meer gesloopte gebouwen. Foto's: VUHbs

Figuur 10 a-c. Weert-Laarveld. Onderuit en waterput kwamen vijf stukken van een gedamasceerd zwaardblad. De archeologische vondst van een dergelijk zwaard in een nederzetting uit de Volle Middeleeuwen is uniek voor Nederland.

Figuur 10b. Röntgenopname van de zwaardfragmenten, waarop duidelijk de damascering te zien is.

Figuur 10c. Een vergelijkbaar Middeleeuws zwaard uit museum het Valkhof te Nijmegen (object XXIV.a.4) Baggervondst.

